

Námietky voči TSO

David Sulík

Voči konceptu TSO môže byť vznesených mnoho námietok. Skúsím odpovedať na tie najčastejšie. Jedna námietka je, že pochopenie myšlienky, ako aj celej štruktúry TSO, je príliš zložitá, akademická alebo špekulatívna. Keď odhliadneme od skutočnosti, že aj život je zvlášť dnes mimoriadne komplikovaný a zložitý, tak vysvetliť podstatu živého dynamického systému statickými myšlienkami je skutočne veľmi ťažké. Hlavne dnešným ľuďom, ktorí si vo všeobecnosti odvykli ne- predpojato rozmýšľať. Teória je vo všeobecnosti ľuďom ťažšie pochopiteľná ako konkrétna prax. Ak by ľudia začali vytvárať svoj život a svoje organizácie podľa konceptu TSO, tak by zistili, že je to vlastne ľahko pochopiteľné, človeku blízke a prirodzené. TSO je čistá prirodzenosť a jednoduchosť. Práve dnešný svet so svojou nutnosťou vykonávať dennodenne veľmi zložitá rozhodovania, s množstvom všetkých vzťahov a väzieb medzi štátom, človekom a podnikateľmi, je veľmi zložitý. Musíme pamätať a dodržiavať veľké množstvo zákonov, príkazov a nariadení, často nezmyselných, idúcich proti zdravému sedliackemu rozumu. Veľa energie spotrebujeme na boj v zamestnaní s kolegami, s nadriadenými, podnikatelia bojujú medzi sebou a so štátom, štát vymáha a bojuje s ľuďmi a podnikateľmi, všetci sa všetkých snažia obísť a podvieť. Školy a slobodné aktivity sú dusené štátom alebo aj nedostatkom peňazí, toky peňazí sú netransparentné, o veciach verejných je rozhodované bez ľudí, vládne korupcia. My žijeme v komplikovanom svete, ale skomplikovali sme si ho sami. Práve preto, že nechceme vidieť vo svete, tak ako v človeku (telo, duša, duch), jeho trojčlennú podstatu. Nechceme uznať, že preto, aby spoločnosť ako sociálny organizmus dobre fungovala, má byť zorganizovaná podľa tejto trojčlennosti.

Vysvetľovať niečo teoreticky je vlastne oveľa ťažšie ako v tom prakticky žiť. Ak žijete v trojčlennosti, ide to samé. Je to ako dýchať voľný vzduch, keď môžete slobodne niečo maľovať alebo učiť bez toho, aby vám nejaká ideológia, štát alebo sponzor určoval, čo máte robiť a ako. A pritom máte garantovaný aspoň základný príjem, bez toho, aby ste boli niekomu zaviazaní. Je to veľmi oslobodzujúce. Ak chodíte do práce s radosťou, lebo si slobodne určujete, čo budete robiť, spolu podielate sa na zisku a rozhodovaní, netrápi vás šéf alebo majiteľ, štát vás nenaháňa kvôli daniam a odvodom, tak vás to baví. Baví vás tiež, keď môžete zo svojho slobodného rozhodnutia vlastným ziskom financovať nejakú školu alebo inú kultúrno-duchovnú aktivitu v okolí. A tiež vás baví, keď svojím hlasom určíte, či sa vo vašej blízkosti bude stavať nejaký mrakodrap, alebo či sa tam bude stavať cesta, alebo akú odmenu si

zaslúži váš starosta. A tiež, že ho môžete hocikedy odvolať, keď poruší pravidlá. Také je bežné žitie sociálnej trojčlennosti.

Ďalšia námietka je, či sú ľudia dostatočne na úrovni a zrelí pre TSO, či to nie je pre nich náročné. Kto tak hovorí, zamieňa si príčiny a následky. Keby sme mali čakať, kým ľudia dozrejú, sme ešte v jaskyni. Práve dlhodobé a systematické pestovanie nesvojprávnosti občanov štátom, ho viedlo k štruktúram, ktoré vzdalovali človeka od vlastných skúseností, zodpovednosti a sebarealizácie. Tak urobili z neho pasívneho, ľahko manipulovateľného jedinca ovládaného buď reklamou alebo príkazmi zhora. Nepredpokladá sa „dokonalý človek“, ale taký, ktorý sa môže a chce rozvíjať. Kto považuje človeka za neschopného vývoja (a to hlavne v zmysle jeho vedomia), ten sa musí zrieknuť naozajstnej spoločnosti slobodných individualít. Samozrejme, že trojčlennosť musí byť budovaná zdola a je jasné, že tiež okamžite neodstráni akékoľvek sociálne problémy. Prirodzené tiahnutie človeka k egoizmu by mala eliminovať práve trojčlennosť. Reálna prax trojčlennosti by ukázala, že byť egoistický je menej „výnosné“ ako nebyť.

Ďalšia námietka sa týka anarchie (myslenej ako chaos). Čo keď štát väčšinu svojich úloh a zodpovedností nechá na pleciach ľudí? Ako to zvládnu, čo ak vypukne anarchia? Oprávnenosť takýchto obáv sa ukazuje v súvislosti s rokom 1989. Vtedy sa ľudia zjednotili na odstránení starého systému, ale potom vzniklo vákuum a nastalo akoby obdobie chaosu, ako sme videli vo väčšej alebo menšej miere vo všetkých post socialistických krajinách. Ľahšie sa realizuje zmena systému, ak ju podporuje štát. Tu by mohol dlho fungovať známy princíp subsidiarity, čo znamená, že štát by bol na druhom mieste. Napríklad v školstve by mali prednosť vo všetkom školy so slobodou vzdelávania, ktoré vznikli z iniciatívy rodičov. Avšak tam, kde by nebola žiadna iniciatíva, kde by ľudia boli ľahostajní, tam by fungovala škola, ktorej vzdelávací program by určil štát (samospráva). Dočasným používaním princípu subsidiarity by štát teda v zmysle trojčlennosti, mimo svojej kompetencie, zasahoval len tam, kde by mu to ľudia dovolili. Vyššia uvedomelosť ľudí a vyššia snaha po uplatnení trojčlennosti by znamenala menej zásahov štátu, malá snaha po TSO by znamenala viac zásahov štátu. Ústupom starého sa vytvára priestor pre nové. Len niekedy treba na ten ústup štátu tlačiť viac. Ľudia by si to jednoducho regulovali na základe svojej úrovne vedomia. Európske krajiny ako sú napr. Nórsko, Švédsko, Fínsko, Švajčiarsko sa už dnes približujú k uplatňovaniu myšlienok TSO v praxi. Vykazujú najnižšiu mieru korupcie na svete, majú stabilný politický systém, kvalitnú a jednoduchú štátnu správu. Prerozdelenie bohatstva, aj keď zatiaľ prostredníctvom vysokých daní, je veľmi spravodlivé (bratstvo v ekonomickej oblasti) a majú slobodu v duchovnom článku (vzdelávanie, náboženstvo, kultúra) na vysokom stupni. Účasť na politickom živote je veľmi otvorená, prístupná pre všetkých občanov, s mnohými prvkami priamej demokracie. Naproti tomu v USA je malý vplyv štátu, ale pritom je tam veľký

vplyv ekonomického článku práve cez „slobodnú ruku trhu“. Článok rovnosti je veľmi deformovaný ekonomickým článkom. Kto má peniaze, zaplatí si súdy. Štát je len slúžkou veľkých korporácií. Steiner hovoril, že krátkodobým cieľom pre USA je vytvoriť aspoň dvojčlennosť, čiže oddeliť ekonomický článok od politického. Je však otázne, či historicky vôbec niekedy dozrejú k chápaniu trojčlennosti.

Každý článok TSO treba posudzovať nedogmatický a v kontexte celku. Dôležité je, chápať TSO ako živý organizmus (podobne ako je koncept Zeme ako živej bytosti) a nie ako nejaký mechanický model. Svet a život nie je mechanický ani čiernobiely. TSO je životom samým. Je protikladom k hierarchickým modelom spoločnosti. K marxistickému, podľa ktorého bytie určuje vedomie a kultúra je len nadstavbou, a tiež aj k liberálnemu, podľa ktorého ekonomika a trh určuje všetko. Vychádza z idealistickej paradigmy, ale nie je žiadnym „ďalším“ duchovným utopistickým modelom, v ktorom sa apeluje na dobro ľudí alebo sa pasívne čaká na spasenie zo strany duchovného sveta. TSO je praktickým, reálnym sociálnym konceptom, berúcim do úvahy existenciu fyzickej aj duchovnej podstaty človeka. V TSO žiadna časť nie je nadradená druhej, ale všetky sú vedľa seba. Steiner sám mnohokrát zdôrazňoval, že chcel svojimi návrhmi k riešeniu sociálnej otázky udať smer, nie predkladať hotový model alebo program. Tvrdil, že sociálny vývoj sa nedá vyriešiť raz a pre vždy jedným programom, lebo ľudské vedomie sa v čase mení. TSO je otvoreným systémom, ktorý bude mať pri jej aplikácii vždy inú podobu v rôznych krajinách, komunitách, podnikoch a organizáciách. Vyžaduje si správny sociálny cit, nepredpojatosť, pružnosť v myslení. Je to skutočné sociálne umenie.

Otázka znie, ako zaviesť TSO do praxe. Ako by sa malo postupovať, aby spoločnosť fungovala podľa jej princípov? Treba si uvedomiť, že TSO sa nedá popísať ako reforma, ako x-ročný plán presných krokov. Ani demokratizácia slovenskej spoločnosti po 89. roku nefunguje takým spôsobom (ak taký plán aj existoval, jednoznačne zlyhal). Je jasné, že žiadna vláda sa s trojčlennosťou nebude chcieť stotožniť ako s celkom, lebo to predpokladá významné oklieštenie vládnej moci. Treba to dávkovať po kvapkách. Podľa môjho úsudku, treba vziať inštitúciu za inštitúciu a z pohľadu trojčlennosti sa pri každej pýtať, kam patrí, či funguje žiaducim spôsobom, a ak nie, tak čo tam treba zmeniť, resp. ju zrušiť úplne. Idea sociálnej trojčlennosti bude takým lakmusovým papierikom slúžiacim na testovanie, či sa niečo odchyľilo od žiadaného stavu. To mi pripadá ako vhodná metóda. Je to práca na veľa rokov. Možno začať jedným podnikom, jednou organizáciou, zbierať skúseností a inšpirácie a postupne, prostredníctvom buď programov politických strán, alebo/aj aktivít občianskych iniciatív, posúvať stav spoločností k lepšiemu modelu.